PH1

2641

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΕΦΡΑΙΜ

ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ ΙΔΙΑ, ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

ΥΠΟ

Θ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(*Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Παρνασσοῦ*).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 528 Ι. Ο. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΗΧΑΣ
ΕΦΟΡ. ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,,
Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ
1901

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΕΦΡΑΙΜ

ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ ΙΔΙΑ, ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ΄ ΑΙΩΝΑ

ΥΠΟ

Θ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Παρνασσοῦ).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,,
Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ
1901

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΕΦΡΑΙΜ

ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ ΙΔΙΑ, ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Ὁ ἐλλόγιμος φίλος μου καὶ περὶ τὴν πάτριον ἱστορίαν ἐντριβέστατος κ. Ἀθ. Παπαδόπουλος ὁ Κεραμεύς, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ 10ῳ τεύχει τῆς «Ἁρμονίας» περισπούδαστον διατριβήν, ἐν ᾗ, ἀνακοινῶν τὸ πατριαρχικὸν σιγίλλιον τοῦ 1728, τὸ ἐξασφαλίζον τὸ ἐν Ἀθήναις φροντιστήριον τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Γρηγορίου Σωτήρη μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας πρὸ ἐτῶν ἀνεγερθέν, ποιεῖται λόγον, ὡς ἐν παρεκβάσει, καὶ περί τινος ἄλλου κώδικος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Μηλεῶν καὶ τούτου κατακειμένου, ἐν ᾧ ἠρίθμησεν ὁ ἀκάματος ἐρευνητὴς 104 ἐπιστολάς, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπευθυνομένας πρός τινα διδάσκαλον ὀνόματι Ζαχαρίαν. Τὰς ἐπιστολὰς ταύτας δὲν ἐπρόφθασεν ἐλλείψει χρόνου νὰ διεξέλθῃ μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς, κατανοήσας ὅμως τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ἀξίαν, συνέστησε πρὸς δημοσίευσιν, χάριν τῶν περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἑλλάδι σχολείων ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἀθηνῶν ἀσχολουμένων.

Ἐγὼ δὲ χάριτας ὁμολογῶν τῷ ἐλλογίμῳ ἐν ἰατροῖς καὶ πολιτευομένοις δημάρχῳ Παγασῶν καὶ ἐγκρίτῳ συγγραφεῖ κυρίῳ Νικολάῳ Γεωργιάδῃ, ὅτι παρέσχε μοι τὸ εὐτύχημα νὰ διεξέλθω αὐτὰς οὐχὶ ἐν βίᾳ, ὅπως ὁ φίλος μου κ. Κεραμεύς, τινὰς μὲν τούτων δημοσιεύω εὐθὺς σήμερον, ἄλλας δὲ ἐν τῇ ὅσον οὔπω ἐκδοθησομένῃ ἱστορίᾳ μου τῶν Ἀθηνῶν. Εὐτυχῶς ἐν τῷ κώδικι συνεστάχωσεν ὁ συλλέκτης, ὅστις εἶναι, ὡς φαίνεται, αὐτὸς ὁ διδάσκαλος Ζαχαρίας, καὶ τὰ ἐξώφυλλα τῶν ἐπιστολῶν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ὥστε μανθάνομεν μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τὴν διαμονὴν καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πρὸς ὃν ἡ ἐπιστολή. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία εὑρίσκετο τότε ἐν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

σπαργάνοις, πολλαὶ τῶν ἐπιστολῶν δὲν ἐξικνοῦντο πρὸς ὃν ἐπεστέλλοντο, ἄλλαι δὲ ἐπίτηδες κατεκρατοῦντο καθ᾽ ὁδὸν ὑπὸ τῶν φιλυπόπτων ὀθωμανῶν καὶ ἄλλαι παρεδίδοντο ἀπεσφραγισμέναι. Τούτων ἕνεκα προσέφευγον οἱ γράφοντες εἰς συνθηματικὰς φράσεις, ἀποκρύπτοντες ἐκ φόβου πολλά, τὰ ὁποῖα θὰ συνετέλουν τὰ μέγιστα πρὸς διαφώτισιν τῶν κατὰ τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα. Ὅθεν ἀναγινώσκομεν «ἦλθον ἅπερ οἶδας — οἶδας τὸν γράφοντα — οἶδας πόθεν» καὶ ἄλλα ἀκατανόητα.

Ἐν τῷ ἐν λόγῳ κώδικι προεξάρχουσι κατ᾽ ἀριθμὸν αἱ ἐπιστολαί, αἱ ὑπό τινος Δημητρίου διδασκάλου ἐν Τυρνάβῳ πρὸς τὸν ἐν Μακρυνίτζᾳ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου διατρίψαντα Ζαχαρίαν, τὸν ὑπὸ τοῦ κ. Κεραμέως ὑποτεθέντα διδάσκαλον τῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς τοῦ Κοινοῦ, πράγματι δὲ περιβόητον διδάσκαλον τῶν ἐπὶ τοῦ Πηλίου σχολείων, περὶ ὧν ἀτελεστάτας εἴχομεν ἕως τώρα εἰδήσεις, καὶ ταύτας ἐκ τοῦ πολυτίμου Σχεδιάσματος τοῦ κ. Μ. Κ. Παρανίκα, καὶ τοῦ προγενεστέρου περὶ Θεσσαλικῆς Μαγνησίας πονήματος τοῦ Ν. Ι. Μάγνητος. Οὗτος ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ποτὲ καθηγητοῦ Φιλίππου Ἰωάννου λαβὼν τὸ ἐνδόσιμον, λέγει ὅτι ἐν Ζαγορᾷ ἱδρύθη σχολεῖον περὶ τὸ ἔτος 1745 καὶ πρῶτος αὐτοῦ διδάσκαλος ἐχρημάτισε μοναχός τις Ζαχαρίας ἐκ τῆς ἐν Βώλῳ οἰκογενείας τῶν Παπαγιαννουλαίων, **ὅστις διδαχθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν γλῶσσαν ἐκόμισεν αὐτὴν ὡς ἄλλος Κάδμος εἰς τὴν Ζαγοράν.**

Εὐτυχῶς τὰς συντομωτάτας ταύτας καὶ οὐχὶ ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ Ζαχαρίου συμπληροῦσιν ἐπαρκῶς αἱ ἐκ Μηλεῶν ἐπιστολαί. Ἐκ τούτων μανθάνομεν, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Παπαγιαννούλης ἢ παπᾶ Στέλλος, καὶ κατῴκει ἐν Βώλῳ· ἐκεῖθεν δ᾽ ἀπελθὼν εἰς Ἀθήνας περὶ τὸ ἔτος 1732 [1] ἠκροάσατο τῶν

[1] Ὅρα τὸν ἐν τῇ παρούσῃ ἐπετηρίδι ὑπὸ Π. Κεραμέως δημοσιευόμενον κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Μηλεαῖς βιβλιοθήκης, ἔνθα καὶ ἀναλυτικὸς πίναξ τῶν περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος ἐπιστολῶν. Τοῦ ὑπ᾽ ἀριθ. 117 χειρογράφου προτάσσει ὁ κ. Κεραμεὺς τήνδε τὴν σημείωσιν «ὡς φαίνεται ἐγράφη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Ζαχαρίου *μαθητεύοντος* ἔτι ἐν Ἀθήναις»· διὰ χειρὸς δὲ τοῦ Ζαχαρίου σημειοῦται «Θεματογραφία ἧς ἡ ἀρχὴ» κατὰ τὸ ͵αψλβ´ Μαρτίῳ α´ ἠρξάμην θεματοποιεῖν εἰς τὰς Ἀθήνας». Ἐντεῦθεν συμπεραίνω, ὅτι τότε μὲν ἐν ἔτει 1732 ἦλθεν ὁ Ζαχαρίας εἰς Ἀθήνας, ὅτε

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

διδασκάλων Παϊσίου καὶ Ἀγαπίου Βουλισμᾶ, ἔχων συμμαθητὴν τὸν Ἀθηναῖον Εὐθύμιον, τὸν μετέπειτα μετωνομασθέντα Ἐφραὶμ καὶ ἀνελθόντα εἰς τὸν πατριαρχικὸν τῶν Ἱεροσολύμων θρόνον. Ἂν καὶ δὲν ὑπῆρξε μακροχρόνιος ἡ ἐν Ἀθήναις μετὰ τοῦ Ἐφραὶμ συμβίωσις, ἡ συνδέσασα ὅμως αὐτοὺς φιλία ἀκμαία διετηρεῖτο καὶ μετὰ πολλῶν ἐτῶν πάροδον ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀλληλογραφίᾳ. Ὁ Ἐφραὶμ ἀνωτέρας διψῶν διδασκαλίας καὶ ἐπιθυμῶν ν' ἀντλήσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ περιπύστου διδασκάλου Γερασίμου, μετέβη εἰς Πάτμον ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1740. Τὴν ἐκεῖ ἄφιξίν του ἀνήγγειλεν ὁ γηραιὸς διδάσκαλος Γεράσιμος πρὸς τον ἐν Ἀθήναις προσφιλῆ καὶ ὁμότεχνον αὐτῷ Παίσιον τῇ ϛ' Φεβρουαρίου 1740. Αὐτὸς δ' ἐπέστειλεν ἐκεῖθεν πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις Ζαχαρίαν τρεῖς μὲν ἐπιστολὰς τῇ κζ' Ἰουνίου, κε' Ἰουλίου καὶ ια' Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1740, τετάρτην δὲ τῇ κδ' Μαρτίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1741, συλλυπητήριον οὕτως εἰπεῖν ἐπὶ τῷ ἀναγγελθέντι θανάτῳ τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Ζαχαρίᾳ, μηνύουσαν δὲ καὶ περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς· «Ἴσθι γοῦν κἀμὲ δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων ὑγιαίνοντα, καὶ τὸν ἐρχόμενον Ἀπρίλιον πλεῦσαι μελετῶντα, ἣν θεὸς διδῷ, πρὸς τὸ ἁγιώνυμον ὄρος τοῦ Ἄθωνος, περιηγήσεως χάριν, ἢ ὀρθώτερον εἰπεῖν προσκυνήσεως, καὶ κατὰ τὸν Αὔγουστον ἢ Σεπτέμβριον πρὸς τὰ αὐτόθι ἀφιξόμενον, τοῦ θεοῦ συνεργοῦντος».

Ὁ δὲ Ζαχαρίας κατὰ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1741 ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, ὅθεν κατὰ Σεπτέμβριον ἔγραψε πρὸς τὸν Ἐφραὶμ τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν, ἐπιγράψας εἰς Σκόπελον, ὅπου ἐνόμιζεν ὅτι ἔμελλε νὰ προσεγγίσῃ κατευθυνόμενος εἰς Ἀθήνας.

«Τῷ ἐλλογιμωτάτῳ κυρίῳ Ἐφραὶμ τὴν ἐν Χριστῷ προσήκουσαν καὶ ὀφειλομένην πρόσρησιν.

» Ἐξ ὧν μοι ἔναγχος, εἰς τὴν ἐμαυτοῦ πατρίδα διατρίβοντι, Ἀθήνηθεν ἐπεστάλη, γνούς σε πρὸ ἡμερῶν ἐπὶ τὸ ἁγιώνυμον ὄρος ἀφικόμενον, καὶ μετ' οὐ πολὺ εἰς Σκόπελον ἐπανήξοντα, κακεῖθεν Ἀθή-

καὶ ὁ ἐξ Ἄρτης προσκληθεὶς Παῦλος ὁ Ἰθακήσιος, ὁ ὕστερον Παΐσιος μετονομασθείς, παρέμεινε δ' ἐν Ἀθήναις μέχρι τοῦ 1742 ἔτους, ὅτε ἐπανέκαμψεν εἰς Βῶλον. Κατὰ τὸ μακρὸν δὲ τοῦτο χρονικὸν διάστημα ἔλαβε, φαίνεται, πρὸς πορισμὸν τῶν ἐπιτηδείων καὶ θέσιν ἱερέως ἔν τινι τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο ἐξάγεται ἐκ μιᾶς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἐφραίμ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ναζε ἀποπλεύσοντα, σκοπὸν ἐθέμην κἀγὼ τῆς ἐπὶ Σκόπελον ἅψασθαι, κακεῖθεν περιμένειν ἄχρις οὗ τῶν ἐκεῖθεν σοι ἐπανιόντι συναποπλεύσωμεν· ἀμφιρρεπὴς μέντοι ὢν μὴ προαπόντος σου τοῦ σκοπουμένου ἀποτύχω, καὶ οὕτω διὰ κενῆς οὐχ ὅπως πονήσας, ἀλλὰ καὶ δαπανήσας ἔσομαι, εὐθὺ τῆς Ἀττικῆς τὸν πλοῦν ποιήσασθαι ἔκρινα, κακεῖσε εἰ μὲν προευπλοήσαντι ἐντυχεῖν σοι, εἰ δὲ μήγε, ἐκδέχεσθαί σε μετὰ μικρὸν ἀφιξόμενον. Ταῦτα μὲν διὰ βραχέων περὶ ἐμοῦ εἰς εἴδησίν σοι ἔστω, δῴη δὲ ὁ τῆς ἀγάπης Θεὸς ὑγιαίνουσιν ἀλλήλοις ἐντυχειν, συνησθῆναί τε καὶ συμπαρακληθῆναι τῷ πνεύματι· ἐῤῥωμένος μοι καθ' ἑκάτερον εἴης ἐς μακραίωνας. ,αψμα' Σβρίου η' ἐκ Βώλου. Καὶ τοῦτο ἴσθι ὅτι τῆς ἀποδημίας ἄχρι τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, θεοῦ διδόντος, μελετῶ ἅψασθαι, καὶ εἰ μὲν καιροῦ τύχης ἐντεῦθεν διαβῆναι, τὰ μέγιστά μοι χαριεῖς καὶ θυμηδίας ὅσης αἴτιος ἔσει τῷ ἀπὸ ψυχῆς σε φιλοῦντι.

Ὁ σὸς ὅλος

Ζαχαρίας».

Συνηντήθησαν λοιπὸν πάλιν οἱ δύο φίλοι ἐν Ἀθήναις καὶ συνεβίωσαν ἐκεῖ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, μέχρις οὗ ὁ Ἐφραὶμ προσκληθεὶς εἰς Κύπρον καὶ παρακινηθεὶς ὑπὸ ἀγνώστου ἡμῖν φίλου καὶ προστάτου ἐξ Ἁλικῶν Κύπρου ἐπιστέλλοντος εἰς Ἀθήνας τῇ γ' Ἰουνίου 1742 ἀπῆλθεν ἐκεῖσε, ὁ δὲ Ζαχαρίας συμπληρώσας καὶ αὐτὸς τὰς σπουδάς, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν γενέθλιον Θεσσαλίαν. Τὴν ὡς ἐκ τοῦ ἀποχωρισμοῦ διακοπεῖσαν ἀλληλογραφίαν ἐπανέλαβε πρῶτος ὁ Ἐφραὶμ ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1743, ἐπιστείλας ἐκ Λευκωσίας Κύπρου, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῇ ὡς διδάσκαλος, τὴν ἑπομένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ζαχαρίαν· μὴ γινώσκων δὲ ἂν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει εὑρίσκετο ἢ ἀλλαχοῦ, καὶ ὑποθέτων ὅτι κατέληξεν εἰς Βῶλον, ἐπέγραψεν αὐτὴν «εἰς Βῶλον ἢ ὅπου εὑρίσκεται».

«Ζαχαρίᾳ τῷ ἐν Χριστῷ μοι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τὸν ὀφειλόμενον ἀσπασμόν.

» Τίς μοι πτέρυγας δώσει, ἵνα πετασθεὶς πρὸς σὲ καταπαύσω, ἢ σοὶ μᾶλλον δοθήσονται, καὶ πετασθεὶς ἐκ τῶν ἄκρων τοῦ Ἄθωνος ἢ ὅθεν γῆς ἧς, πρὸς τὴν ἐν ᾗ οἰκοῦμεν ἐσχατιὰν καταπαύσεις, ὥσπερ καὶ αὐτὴ Ἀθηνᾶ βῆ κατ' οὐλύμποιο καρήνων ἀΐξασα χθονί. Γενοῦ χαμαίζηλος ὁ μετάρσιος, ὅπως τὸν ὃν ἀλλήλοις ἔχομεν θεῖον πόθον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀμφότεροι ἀναπαύσωμεν. Οὔτε γὰρ Ἐφραὶμ ἄλλον εὑρήσει Ζαχαρίαν ποτὲ (τοῦτο πᾶσιν ὁμολογῶ καὶ διαμαρτύρομαι), κἂν καὶ πλεῖστα μογήσῃ, μάτην ἔσται πεπονηκώς· εἰρήσεται γὰρ τἀληθές· οὔτ' αὖθις Ζαχαρίας ἄλλον Ἐφραίμ. Τολμήσω καὶ τοῦτο εἰπεῖν διὰ σέ, οὐκ οἶδα δὲ μὴ ἀπατῶμαι· τοῦτο γὰρ ἡ πεῖρα δηλώσει εἰ ἀληθείας ἔχεται. Ὅρα γοῦν μὴ ἁπλῶς ψευδόμενος, καὶ τότε πάντως γράψωμαι ἄν σε ἀδικίας. Τὸ τῆς ἱερωσύνης πολλῶν ἕνεκα ἐδεξάμην ἀξίωμα, ἱεροκήρυξ τε ἐψηφίσθην, καὶ μόνος τὴν τοῦ διδασκαλικοῦ ἐγχειρήματος προστασίαν ἀνέλαβον. Γένοιτο δέ μοι ἐν πᾶσι τούτοις διὰ τῶν ἱερῶν σου εὐχῶν φανῆναι εὐδόκιμον καὶ θεῷ εὐάρεστον. Καὶ ταῦτα μὲν βιαίως, εἴθε δὲ καὶ αὖθις ἴδοιμι σὲ τὸν ἥδιστον καὶ ἐν Χριστῷ μοι ἀδελφὸν περιπόθητον Ζαχαρίαν φημὶ τὸ γλυκύ μοι καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. ͵αψμγῳ».

Φεβρουαρίου κα'. Ἐκ Λευκωσίας τῆς Κύπρου.

Ὁ σὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
Ἐφραὶμ ἱερομόναχος.

Καὶ ἐν ὑστερογράφῳ :

Οἱ φίλοι πάντες διὰ τῆς ἱερᾶς σου φωνῆς προσειρήσθωσαν. Ἐπιγράφεται δὲ «τῷ πανοσιωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ κυρίῳ Ζαχαρίᾳ τῷ υἱῷ τοῦ Παπᾶ Στέλλου, ὡς ποθεινοτάτῳ μοι σωτηριωδῶς εἰς Βῶλον ἢ ὅπου εὑρίσκεται».

Ὁ Ζαχαρίας ἐπανελθὼν εἰς Βῶλον καὶ ἀναλαβὼν τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἑνὸς τῶν ἐπὶ τοῦ Πηλίου σχολείων, ἀνήγγειλε τοῦτο εἰς τὸν φίλον Ἐφραὶμ διὰ τῆς παρὰ πόδα ἐπιστολῆς.

«Ἐφραὶμ τῷ ἐν Χριστῷ μοι πολυεράστῳ ἀδελφῷ τὴν ἀπὸ ψυχῆς ὀφειλομένην πρόσρησιν.

»Βραδέα μὲν οὐδὲν ἧττον ὅμως καὶ διὰ τὴν μέλλησιν ἡδέα παρ' ἐμὲ τὰ ἐράσμια ἀφῖκται γράμματα τῆς ὑμετέρας φιλότητος. Ἐν νῷ γὰρ ἀεί μοι τὰ κατ' αὐτὴν ἐτιθέμην, φροντίς τε τις ὀχληρὰ καὶ βαρύθυμος ὁσημέραι ἐπῄει μοι καὶ ἔπειρε δὲ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μᾶλλον, ἢ τοὺς ἀνυποδύτους ποσὶ κατὰ δριμὸν βαδίζοντας ὡς ἄκανθαι, γυμνὴ γὰρ ἐστὶ καὶ ἀκάλυπτος καὶ περὶ τὸ ἐρώμενον εὖ μάλα περιδεὴς ἡ ἀγάπη, ἆρά γε τὴν μακρὰν οὕτω καὶ διαπόντιον ὁδὸν εὐρώστως διήνυσεν ἡ ἐμοὶ φιλτάτη καὶ θεσπεσία ψυχή ; ἆρά γε τὰ ὑπὲρ ὧν τῆς τοσαύτης ὁδοῦ ἅψασθαι προείλετο καλῶς ἀπέβη, ἆρα κατὰ νοῦν ; ἆρα κατὰ

θυμόν ; οὕτως οὖν με διακείμενον τὰ ἐλλόγιμά σου φθάσαντα γράμματα πάσης μὲν φροντίδος καὶ ἀθυμίας ἀπήλλαξε, πλείστης ὅσης δὲ θυμηδίας ἐνέπλησεν, ἔγνων γὰρ ἐξ αὐτῶν σὲ μὲν ὑγιῶς ἔχοντα, τὰ δὲ κατὰ σὲ κατὰ ροῦν ὡς εἰπεῖν φερόμενα, ἀνθ᾿ ὧν δὲ καὶ μυρίας ᾠδὰς τῷ κρείττονι ἔθυσα χαριστηρίους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἱκετείας ἀδιαλείπτους αὐτῷ καὶ διακαεῖς προσάγω, ὅπως καὶ εἰς τοὐπιὸν ἐπὶ τὸ κρεῖττον σέ τε καὶ τὰ κατὰ σὲ προάγοιτο, καθ᾿ ἑκάτερόν τε ὑγιαίνειν εἴης, ἐν πᾶσι τοῖς σωτηριώδεσι καταθυμίοις εὐοδούμενος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον, ἐγὼ δὲ πενθῶν καὶ σκυθρωπάζων διατελῶ διὰ τὴν ἀπὸ σοῦ τῆς φίλης μοι καὶ ἐλλογίμου ψυχῆς διάζευξιν, ἣν ἀφόρητον ὅλως ἡγοῦμαι, καὶ τίς μοι παρέξει πτέρυγας ὡς καὶ αὐτὸς ἔφης, ἐφ᾿ ᾧ πρὸς σέ μοι τὸν φίλτατον πετασθεὶς ἀφίξωμαι καί σοι διὰ παντὸς βίου συνῶ ; Ἐν τοῖς εὐκταιοτάτοις μοι γὰρ τοῦτο γε, καὶ ὅτου καὶ ἄν τις εἴποι ἥδιον, ἀλλ᾿ ἤδη ὁρᾷς ὅσον τὸ θεῖον ἀπέστησεν ἀπὸ σοῦ, τῶν ἐμῶν πάντως ἁμαρτιῶν ἕνεκεν, τοσαύτης δὲ ὁδοῦ καταθαρρῆσαι οὐκ ἐμόν, οἶδας γὰρ πλέον ἢ ἐγὼ τὰ τῆς ἐμῆς μεγαλοψυχίας· ἄλλως τε καὶ σχολῆς φορτίον φθάσας ἐμαυτῷ ἐπέθηκα ὁ μάταιος, τυφλὸς τυφλοὺς ὁδηγεῖν, τὸ εἰρημένον, ἐγχειρήσας, ὅπερ τέως ἀποθέσθαι τῶν μὴ ραδίων. Τοιαῦτα μὲν τὰ κατ᾿ ἐμέ, ἃ καλῶς ἴξειν ἱερῶν εὐχῶν χρεία, καὶ τῶν γε ὑμετέρων μάλιστα, θεοπειθεῖς γὰρ αἱ ἀπὸ φιλίων χειλῶν πρὸς θεὸν ἐξαντλούμεναι δεήσεις. Ἐρρωμενός μοι εἰς μακραίωνας εἴης ἐν εὐροίᾳ τῶν τε ἔσω καὶ ἐκτὸς ἀγαθῶν, ἱερῶν καὶ ἐρασμίων σου γραμμάτων μὴ ἀπαξιῶν με. ,αψμγῳ νοεμβρίου ηῃ. Ἐκ Βώλου.

οἶδας τὸν σὸν
Ζαχαρίαν».

Ἡ ἐπιστολὴ φέρει ἐπιγραφήν :

«Τῷ πανοσιωτάτῳ καὶ ἐλλογιμωτάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Ἐφραὶμ τῷ ἐξ Ἀθηνῶν σωτηριωδῶς εἰς Λευκωσίαν Κύπρου».

Ποῖον ἦτο τὸ σχολεῖον, οὗ ἀνέλαβε τὸ φορτίον, δὲν σημειοῖ ἀνωτέρω, ἀνακαλύπτομεν ὅμως αὐτὸ ἐκ τῶν ἐφεξῆς ἐπιστολῶν ἐπιγραφομένων «τῷ λογιωτάτῳ διδασκάλῳ εἰς Μακρυνίτζαν».

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λοιπὸν ἐκτεθέντων ἐγένετο δῆλον ὅτι ὁ Ζαχαρίας τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἀνέλαβε τὸ πρῶτον ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπανελθὼν ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπου ἐχρημάτισεν ὄχι διδάσκαλος ἀλλὰ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μαθητής. Ἐὰν δ᾽ ἐδίδαξε καὶ ἐν Ζαγορᾷ καὶ πότε οὐδὲν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν ἐνδείκνυται. Ἴσως τοῦτο ἐγένετο ἅμα τῇ ἀφίξει αὐτοῦ ἐπί τινας μόνον μῆνας, ἐνῷ ἐν Μακρυνίτζᾳ ἐσχολάρχησε διαρκῶς ἐπὶ ἔτη ἱκανά. Ὅτι δὲ ἐν Ἀθήναις ἐχρημάτισε μαθητὴς καὶ ὄχι διδάσκαλος ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνομένων ἐπιστολῶν. Ἐνόσῳ δηλονότι διέτριβεν ὡς μαθητὴς ἐν Ἀθήναις αἱ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαὶ τοῦ φίλου συμμαθητοῦ Ἐφραὶμ ἐπεγράφοντο «τῷ πανοσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις καὶ ἐλλογιμωτάτῳ κυρίῳ Ζαχαρίᾳ» ἢ «τῷ πανοσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις καὶ λογιωτάτῳ κυρίῳ παπᾷ Ζαχαρίᾳ Ἀθήναζε», ἅμα ὅμως ἀνηγγέλθη ὅτι ἀνέλαβε καὶ **Σχολῆς φορτίον**, προσετέθη εἰς τοὺς τίτλους καὶ τὸ «τῷ λογιωτάτῳ διδασκάλῳ».

Τὴν ἐπιστασίαν τοῦ ἐν Μακρυνίτζᾳ σχολείου ὁ Ζαχαρίας ἀνέλαβε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1743 ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀπὸ 8 Μαΐου τοῦ ἔτους ἐκείνου ἐπιστολῆς τοῦ πρῶτον τώρα ἐμφανιζομένου ἐν τῇ δέσμῃ τῶν ἐπιστολῶν Δημητρίου, ἄνευ μὲν ἄλλου ἐπιθέτου, διδασκάλου δὲ τῆς ἐν Τυρνάβῳ σχολῆς. Τίς ὁ Δημήτριος οὗτος δὲν ἠδυνήθην ἀσφαλῶς νὰ διευκρινήσω· ἴσως ὁ ἐκ Δημητριάδος Δημήτριος ὁ φερόμενος, βραδύτερον κατά τινα ἔτη περὶ τὸ 1775, ὡς διδάσκαλος τοῦ ἐν Ζαγορᾷ σχολείου, κατὰ Παρανίκαν· δύναμαι ὅμως νὰ διαβεβαιώσω ἐν πεποιθήσει ὅτι δὲν εἶναι ὁ Δημήτριος Βόδας ὁ ἐξ Ἰωαννίνων ὁ χρηματίσας διδάσκαλος ἐν Ἀθήναις· διότι τοῦτον μὲν ἔφερεν ἐν ἔτει 1777 εἰς Ἀθήνας ὁ ἱεροκήρυξ Δωρόθεος Βουλισμὰς ὁ Ἰθακήσιος, ἐνῶ ὁ συνάδελφος καὶ φίλος τοῦ Ζαχαρία ἐξήσκει μὲν τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐν Θεσσαλίᾳ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1742, εἶχε δὲ πατρίδα, ὡς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του ἐξάγεται, ὄχι τὰ Ἰωάννινα, περὶ ὧν οὐδαμοῦ οὐδεὶς λόγος, ἀλλὰ τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου καὶ φαίνεται διαρκῶς διατρίβων καὶ εἰς τὰ τῆς πατρίδος συμμετέχων. Αἱ πρὸς τὸν Ζαχαρίαν ἐπιστολαὶ τοῦ Δημητρίου τούτου κατέχουσι τὸ πλεῖστον τοῦ κώδικος, ἀρχόμεναι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1743 καὶ λήγουσαι τῷ 1753. Καὶ ἐζητήθη μὲν ἀληθῶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ διδασκάλου Βησσαρίωνος μηνὶ Ὀκτωβρίου τοῦ 1742 καὶ αὖθις κατὰ Μάρτιον τοῦ 1743, ὅπερ δηλοῦται ἐκ τῆς παρὰ πόδας ἐπιστολῆς, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ παρέμεινεν ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ εἶναι ἡ κατὰ χρονολογίαν πρώτη τοῦ Δημητρίου πρὸς Ζαχαρίαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

« Ἀσπάζομαί σου καὶ αὖθις εἰλικρινῶς τὴν ἔμμουσον καὶ φιλόσοφον κορυφήν.

» Χαίρω καὶ χαρὰν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀδελφέ μου ἐν Χριστῷ πολυ-πολυπόθητε κύριέ μου Ζαχαρία, τοῖς παρὰ σοῦ ἐνυγχάνων συνεχέσι γράμμασιν, ἅτε φιλίας ἀκαπηλεύτου καὶ χαρίτων ὅλως γέμουσιν, ἥν περ πήχεσι, τὸ τοῦ λόγου ἐπίστω αὐξανομένην ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ὥς γε δὴ κἀν τῇ σῇ καθ᾽ ἑκάστην ἐπιδιδόναι σαφῶς πέπεισμαι. Περὶ ὧν δέ μοι σημειοῖς, φθάσας ἄλλως ταῦτα ᾠκονόμησα, δέδωκα γὰρ ταῦτα ἱερομονάχῳ τινὶ ἁγιορείτῃ ἐκ τῆς ἱερᾶς μονῆς Διονυσίου ὑπάρχοντι. Ἴσθι ὅτι χθὲς ἀμφὶ βουλητὸν ἐκομισάμην Ἀθήνηθεν δύο γράμματα τὸ μὲν Ὀκτωβρίου ς′ τὸ δὲ Μαρτίου κη′ γεγραμμένα προσκαλοῦντα με διὰ τὴν ἐκεῖσε σχολήν, ἐκβληθέντος ὡς ἔοικε τοῦ θαυμασίου ἀνδρὸς ἐπί τε δογμάτων ὀρθότητι καὶ λοιποῖς αὐχήμασι κὺρ Βησσαρίωνος. Ἐπὶ μήκιστον αψμγῳ μαΐου κ′

ὅλος ὑμέτερος

Δημήτριος ».

Ταύτην παρηκολούθησαν πολλαὶ ἄλλαι ἐπιστολαί, ἐν αἷς οὐδεὶς λόγος περὶ Ἀθηνῶν, ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τῇ 29 Μαΐου, 12 Ἰουνίου, 13 Σεπτεμβρίου, 20 Νοεμβρίου. Τῇ 2 Αὐγούστου διεβίβασεν αὐτῷ τὴν τοῦ Ἐφραὶμ ἐπιστολὴν διὰ τῶν ἑξῆς « Ἀκούσας προχθὲς εἰς Ζαγορὰν εὑρισκόμενος ὅτι νοσεῖς, ἐπλήγην. . . . Ὅθεν πέμπων τὸ παρὸν παρὰ τοῦ κὺρ Ἐφραὶμ πεμφθέν μοι, παρακαλῶ νὰ ἔχω τὴν εἴδησιν τῶν κατὰ σέ ». Κατὰ τοῦτο δὲ τὸ χρονικὸν διάστημα συνεχεῖς ἐποίει ὁ Δημήτριος ἐκδρομὰς ὁτὲ μὲν εἰς Ζαγορὰν ὁτὲ δὲ εἰς Λάρισσαν ἢ Ἐλασσῶνα· ἀναγγέλλει δὲ αὐτῷ τῇ μὲν 13 Νοεμβρίου ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ὄρους καὶ ὁ τοῦ Λήμνου ἀνεψιὸς λογιώτατος κὺρ Ἀθανάσιος καὶ κατασπάζεται αὐτὸν μετὰ τοῦ κὺρ Ποθητοῦ, τῇ δὲ 13 Μαΐου 1744 ὅτι «ἤρξαντο οἱ ἐνταῦθα [1] καὶ τὴν σχολὴν ἀνεγείρειν πλησίον τῆς Ἐπισκοπῆς», ἐξέδραμε δὲ τότε καὶ μέχρι τοῦ ἁγίου Ὄρους, ὅθεν ἐπανῆλθε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1744 ἀποκομίσας ἐκεῖθεν καί τινα τετράδια. Οὐ μόνον δὲ τὴν τῶν Ἀθηναίων πρόσκλησιν ἀπέκρουσεν ἀλλὰ καὶ ἑτέρας, ὅθεν κατὰ Νοέμβριον γράφει

[1] Διὰ τοῦ ἐνταῦθα ἐννοεῖ ἐν Τυρνάβῳ, τοῦθ᾽ ὅπερ καταδηλοῦται ἐκ τῶν ἑπομένων ἐπιστολῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

πάλιν τῷ Ζαχαρίᾳ ὅτι «πολλαχόθεν ζητηθέντες συντάξεσιν ἁδραῖς οὐδαμοῦ ἐπηνεύσαμεν, τῆς φίλης ἡσυχίας οὐχ ἧττον τῶν λοιπῶν ἐξεχόμενοι· σὺ δέ μοι, ἀδελφὲ ποθεινότατε, εἰμὴ κατὰ θυμόν σοι τὰ αὐτόθι σημείωσον, οἶδας ὃ λέγω».

Τῷ δὲ 1745 παπᾶς τις Διονύσιος ἐκ Πάτμου ἔγραψεν αὐτῷ διερωτῶν εἰ εὐμενῶς αὐτὸν προσδέξεται, ἐλθόντα κατ᾿ ἔφεσιν παιδείας «τὰ γὰρ ἐκεῖ (ἐν Πάτμῳ) φησι, παραπολὺ τῆς φήμης ἐλάττω εὑρὼν ἀπαρέσκεται [1]. Ἀλλ᾿ ὅμως καὶ οἱ ἰδικοί του μαθηταὶ ἠλαττοῦντο ὁσημέραι «καὶ οὐδὲν ἄλλο, γράφει, τοῖς γ᾿ ἐνταῦθα τὸ σπουδαζόμενον εἰμὴ ἡ κατ᾿ ἐμπορίαν βελτίωσις»· τῇ δὲ 8 Ἰουνίου 1845 ἔγραφεν «Ἀθύμως πάνυ διακειμένῳ τὰ σά μοι χαρίεντα ἐπεδόθησαν γράμματα, αἴτιον δὲ ἡ τοῦ ἐμοῦ Ἀθανασίου ἀπ᾿ ἀλλήλων διάστασις, γράμμασι γὰρ αὐτὸν εἰς τὸ ἁγιώνυμον Ὄρος ὁ θεῖος αὐτοῦ καὶ Δεσπότης (ὁ Λήμνου) μετεκαλέσατο». Εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ ὑπάγῃ εἰς Μακρυνίτζαν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ζαχαρίου, ἀλλ᾿ ἠναγκάζετο τώρα ὡς ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἀθανασίου ν᾿ ἀναβάλῃ τὴν ἐκδρομὴν «ἔρημον γὰρ καταλιπεῖν τὴν σχολὴν οὐκ ἔξεστι» [2].

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

[1] Ὁποῖος ὅμως ἦν ὁ ταῦτα λέγων περὶ τῆς ἐν Πάτμῳ σχολῆς φαίνεται ἐκ τῆς πρὸς τὸν νέον διδάσκαλόν του Δημήτριον διαγωγῆς του. Οὗτος γράφει πρὸς τὸν Ζαχαρίαν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1746 «Ὁ παπᾶ Διονύσιος ὅτι μὲν ἀγνωμοσύνην οὐ μικρὰν ἀνεδείξατο ἀληθές, πλὴν οὐδὲν ἕτερον ἔκαμα εἰς αὐτόν, μήτε μὴν ἐφρόντισα διὰ τὴν δυστροπίαν του, ὅτι μὴ τοῦ σχολείου αὐτὸν ἐκδιώξας, ὅστις μετὰ μικρὸν προσπεσὼν καὶ συγγνώμην αἰτήσας τῆς αὐτοῦ σκαιότητος, ταύτης οὐκ ἀπέτυχε».

[2] Καὶ ἐκ τῆς προκειμένης ἐπιστολῆς καὶ πολλῶν ἑπομένων γίνεται δῆλον ὅτι ὁ Ἀθανάσιος οὗτος δὲν εἶναι ὁ ἐκ Δημητσάνης Ἀθανάσιος Μπουσόπουλος, ὡς ὑπέθεσεν ὁ κ. Κεραμεύς, μὴ προφθάσας νὰ μελετήσῃ ἁπάσας τὰς ἐν τῷ κώδικι ἐπιστολάς. Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι ὁ Ἀθανάσιος μετά τινος Ποθητοῦ, συνεχῶς μνημονευομένου, ἦσαν ὑποδιδάσκαλοι τῆς ἐν Τυρνάβῳ σχολῆς ἐπί τινα χρόνον. Τότε ἐπέστειλε πρὸς τὸν Ἀθανάσιον ὁ Ἐφραὶμ τὴν ἑπομένην ἐπιστολὴν καλῶν αὐτὸν «Ἰώνων περιπόθητον» καὶ ὄχι Δημητσανίτην.

«Τῷ πανοσιολογιωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ Ἀθανασίῳ τὸν ἐν Χριστῷ ὀφειλόμενον ἀδελφικὸν ἀσπασμόν.

» Εἰ καὶ ὤκνησα γράφειν, ὦ Ἰώνων μοι περιπόθητε, οὐ μήν δε καὶ φιλεῖν καὶ πῶς γάρ; ὅπου γε εἷλες με ὅλον ταῖς εὐεργεσίαις αἰχμάλωτον μετὰ τοῦ ἐλλογίμου κυρίου Δημητρίου καὶ τοῦ σοῦ θείου καὶ φιλοστοργοτάτου μοι

Ἐκτὸς τῆς διδασκαλίας ἀνετίθεντο τῷ Δημητρίῳ καὶ ἄλλοιαι φροντίδες χάριν τοπικῶν ὑποχρεώσεων, ὅθεν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1746 περαίνει σύντομον ἐπιστολὴν διὰ τῶν ἑξῆς «Ταῦτα διὰ βραχέων, εἰ δὲ μὴ παρὰ πόδας αὐτῇ ἀπαντῶ, παρακαλῶ νὰ ἔχω συγγνώμην, ἐπειδὴ ἀναδεξάμενος πρὸς καιρὸν (ἕως δηλαδὴ νὰ κάμῃ τὴν περιέλευσιν τῆς ἐπαρχίας ὁ νῦν Ἔξαρχος καὶ ἐπίτροπος τῆς Λαρίσσης) τὴν ἐπιστασίαν τῆς ἐπιτροπικῆς καιρὸν δὲν ἔχω νὰ γράψω». Ἐν ἑτέρᾳ δ᾽ ἀπολογούμενος γράφει «κατὰ γάρ τινα χρείαν προσκληθέντι παρὰ τοῦ ἁγίου Ἐλασσῶνος, ἀπεῖναι ξυμβέβηκεν, διόπερ ἤδη ἐπανελθών, οὐκ ὤκνησα κτλ.». Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ παλαιὸς συμμαθητὴς τοῦ Ζαχαρίου Ἐφραὶμ γράφει τὴν ἑπομένην περιπαθῆ ἐπιστολὴν παραπονούμενος ὅτι ἐλησμονήθη παρὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ.

«Τῷ πανοσιολογιωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ Ζαχαρίᾳ τὸν ἐν Χριστῷ ὀφειλόμενον ἀδελφικὸν ἀσπασμόν.

» Καὶ ἀπὼν ὑπερφιλῶ καὶ ἐπιστέλλων πάρειμι εἴγε τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων κατὰ τὸν εἰπόντα, σύμβολα τὰ ἐν τῇ φωνῇ, ὥσπου καὶ τῶν ἐν τῇ φωνῇ τὰ γραφόμενα, ἀλλὰ σὺ ἐπαύσω μὲν γράφων, οὐκ οἶδα δ᾽ εἰ καὶ φιλῶν, ἄλλως τε καὶ τοῦ λόγου γνώρισμα ὄντος τοῦ ζῆν, οὐδὲ τούτου εἰδώς μοι ἀπολαύειν, ἀμελῶν ὦ φίλων φίλτατε, ὁ πολλάκις καθομολογήσας τὴν φιλίαν μὴ ψεύσασθαι· ἐπέσταλκα γάρ σοι ἐκ τῆς Αἰγύπτου πρῶτον, εἰσέπειτα δὲ ἐξ Ἱερουσαλὴμ, καὶ νῦν αὖθις ἐκ Κύπρου, οὐδὲν κομισάμενος παρὰ σοῦ βραχυσύλλαβον, ὅ μοι τῶν δεινῶν δεινότερον καὶ ἄλγος ἐπὶ τὰ ἄλγη μου, ἃ φυγὴ μόνη

πατρός, τῆς ἀδελφότητος ἔτι εἰς τοῦτο προτρεπούσης ἡμᾶς, ὡς ἑνὸς πατρὸς τέκνα, μάλιστα τηλικούτου, καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος, ὑπὲρ ἐμὲ ὅσον τὸ ἐπ᾽ ἐμοὶ ὄντος, εἴγε μὴ ἀντίτεχνοι τὸ δὴ λεγόμενον, ὁμότεχνοι δὲ μᾶλλον καὶ πρὸς ἓν σπεύδοντες. Παῦσαι λοιπὸν ἐγκαλῶν με ὡς ἐπιλήσμονα, ναὶ μὴν καὶ ἀχάριστον, καὶ μὴ ἀποστέρει με τῶν μελισταγῶν σου γραμμάτων, μνείαν κἀμοῦ ἐν ταῖς πρὸς Θεὸν ἱεραῖς ποιούμενος ἐντεύξεσιν. Ἔρρωσο

Ἐκ Λευκωσίας ,αψμς΄. Ὀκτωβρίου ιχ΄.

Τῆς ὑμετέρας πανοσιολογιότητος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς
Ἐφραὶμ

» Τοὺς φίλους πάντας ἀσπάζομαι καὶ τοὺς παρὰ σοὶ μαθητευομένους μάλιστα, ἐπευχόμενος αὐτοῖς τῶν μαθημάτων ἐπίδοσιν πρὸς χρῆσιν τούτων ψυχοσωτήριον ».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἰάσεται ὡς ἐμοὶ σωτήριος, εἰμὴ ἀπατῶμαι, κἂν τοῖς ἄλλοις οὐχ οὕτω δοκεῖ· ὁ δὲ τῶν ὅλων πρύτανις, οἰκονομήσειε πᾶσιν ἡμῖν τὰ συμφέροντα διὰ τῶν θεοπειθῶν σου εὐχῶν καὶ σωτήρια.

Ἐκ Λευκωσίας ,αψμς^{ῳ} Ὀκτωβρίου ιη΄.

Τῆς ὑμετέρας ἐρασμίου πανοσιολογιότητος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς
Ἐφραίμ.

»Τοὺς ἀπολαύοντας τῆς ἱερᾶς σου φωνῆς καὶ διδασκαλίας ἐξ ὅλης ἀσπάζομαι τῆς ψυχῆς, καὶ τοὺς φιλοῦντάς σε ἅπαντας, πῶς ἔχετε πρὸς ἀλλήλους μετὰ τοῦ κὺρ δημητρίου μὴ κατοκνήσῃς μοι γράψαι».

Ἐπιγράφεται δὲ «Τῷ πανοσιωτάτῳ καὶ ἐλλογιμωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ κὺρ Ζαχαρίᾳ τῷ ἐν Χριστῷ μοι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ περιποθήτῳ σωτηριωδῶς,

εἰς βῶλον
ἢ μακρυνίτζαν».

Τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος 1747 ἐμποδίζεται πάλιν «. . . μεγάλον πόθον ἔχω νὰ τὴν ἀπολαύσω (γράφει πάντοτε εἰς τρίτον πρόσωπον πρὸς τὸν Ζαχαρίαν) καὶ αὐτοπροσώπως, ὅμως τί νὰ κάμω ὁποῦ δὲν ἔχω σύνδρομον τῇ βουλήσει τὴν δύναμιν τό γε νῦν ἔχον· ὅθεν τὴν ἄνοιξιν, ἂν ἦναι θέλημα θεοῦ, θέλω κάμει τρόπον ὁποῦ νὰ ἔλθω καὶ νὰ ἀπολαύσω αὐτήν τε καὶ τὸν ἀγαπητόν μου καὶ εὐγενέστατον ἄρχοντα κὺρ Νικόλαον [1].

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τῇ 30 Ἰανουαρίου 1748 σημειοῖ ἐν ὑστερογράφῳ «μετὰ τοῦ πρὸς ὑμᾶς γράμματος τοῦ προχθεσινοῦ εἶχα καὶ ἓν πρὸς τὸν κὺρ Ἀθανάσιον». Ἐν τούτοις αἱ καλοκαιριναὶ ἐκδρομαὶ ἐπαναλαμβάνονται· τῇ 23 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους γράφει «ἡμεῖς τῇ 18 τοῦ παρόντος κατευοδώθημεν ἐνταῦθα ἀπὸ Ἀγυιᾶς»· ἐν ἑτέρᾳ δ' ἐπιστολῇ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς «ἔπεσε μία ἀσθένεια πυρετοῦ καὶ λοιμικῆς ἐδῶ, ὁποῦ δύο μέρη ἀνθρώπων ἠσθένησαν καὶ ἓν μόλις νὰ ὑγιαίνῃ, πρᾶγμα ὁποῦ δὲν τὸ ἐνθυμοῦνται διὰ πολλοὺς χρόνους οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὁ Θεὸς νὰ κάμῃ τὸ ἔλεός του. Ὁ Ἀθανάσιος ἀπῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του νὰ

[1] Μή τοι ὁ Νικόλαος οὗτος εἶναι ὁ Κασαβέτης ὁ πολλὰ ἔτη μετὰ ταῦτα διδάξας ἐν Ζαγορᾷ, κατὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου ;

δείξη μπόγι ὡς φαίνεται, ἐπειδὴ ἀφορμὴ δὲν ἦτο». Φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπῆρχεν ἀφορμή, διότι ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐπιστολῇ σημειοῖ τὰ ἑξῆς «ὁ διδάσκαλος κὺρ Ἀθανάσιος ἔγραψέ μοι ἀρτίως δηλοποιῶν ὅτι δὲν ἔρχεται τώρα ἐξ αἰτίας τοῦ γέροντος ἐπειδὴ εἶναι πολλὰ ἀδύνατος ἀπὸ τὸ γῆρας καὶ προσεγγίζει τῇ λύσει τῆς συνθέσεως, τὴν δὲ ἄνοιξιν ἴσως καὶ ἔλθῃ».

Φαίνεται ὅτι ὁ Ἀθανάσιος εἶχεν ἀπό τινος χρόνου ἀποχωρήσει ἐκ Τυρνάβου καὶ ἐδίδασκεν ἐν ἑτέρᾳ τινὶ γειτνιαζούσῃ τῇ Μακρυνίτζᾳ κωμοπόλει, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἐφραὶμ γράφων βραδύτερον τῷ Ζαχαρίᾳ καὶ διερευνῶν τὰ περὶ Ἀθανασίου ἐρωτᾷ ποῦ τὰς διατριβὰς ποιεῖται. Τῇ 27 Ἰουνίου 1747 ἔγραφεν ὁ Δημήτριος τῷ Ζαχαρίᾳ «παρακαλῶ νὰ στείλῃς τὸ παρὸν γράμμα μετὰ τοῦ μποχασίου τῷ κὺρ Ἀθανασίῳ μὲ πρῶτον . . . τὸν καιρὸν ὁποῦ ἐκονεύσαμεν κάτω παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν ἀφήσαμεν τὰ ἄλογα, καθὼς ἠξεύρετε, διὰ νὰ τὰ στείλῃ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα λείπει μία βελέντζα ὁποῦ ἐτίθετο ἀποκάτω ἀπὸ τὴν σέλλαν». Τῇ δὲ 30 Σεπτεμβρίου ἐπιόντος «τὸ ὡρολόγιον τοῦ ἄρχοντος τὸ ἔπεμψα προχθὲς μετὰ τοῦ κὺρ Δημητράκη γαμβροῦ του. Τὸν ἄρχοντα ἐλλογιμώτατον καὶ ἐν Χριστῷ περιπόθητον κύριον Νικόλαον εἰλικρινῶς ἄσπασαι ὡς παρ᾽ ἐμοῦ, πλὴν ἐλυπήθην ὁποῦ δὲν ἐνέμεινε τῇ ὑποσχέσει, λέγοντας πῶς ἐὰν τύχῃ νὰ ἔλθῃ ἕως εἰς Λάρισσαν, πῶς νὰ ἤθελεν ἀναλάβῃ τὸν κόπον καὶ ἕως Τυρνάβου, διὰ νὰ τὸν ἀπολαύσωμεν· ὅμως ὡς φαίνεται ἴσως καὶ εἶχε κατεπείγουσάν τινα χρείαν μὴ συγχωροῦσαν αὐτῇ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἄφιξιν» [1].

Τῇ 21 Ἰανουαρίου 1741 «Χθὲς τὸ ταχὺ εἶχον κινήσει πραγματευταὶ διὰ τὸ Βουκουρέστι, καὶ ἐλυπήθην ὁποῦ δὲν τοὺς ἐπρόφθασαν τὰ γράμματα, ὅμως πάλιν μὲ ὀλίγας ἡμέρας εὑρίσκομεν ἄλλους. . . τῷ κὺρ Ἀθανασίῳ σημειώσατε ὅτι ἔλαβον τὰ πεμφθέντα, ἐπειδὴ χθὲς τοῦ ἔγραψα καὶ βαρύνομαι αὖθις νὰ γράψω». Τῇ 27 Μαΐου ἐν ὑστερογράφῳ «σημείωσόν μοι περὶ τοῦ κὺρ Ἀθανασίου εἰ ἀπήλλακται ἀπὸ τοὺς πόνους τῶν αἱμορροΐδων τελείως». Τῇ 12 Αὐγούστου «ἔλαβον τὰ παρ᾽ αὐτοῖς ὁμοῦ καὶ τὰ κονδήλια καὶ εὐχαριστῶ . . . τὸν

---

[1] Διὰ τῆς περικοπῆς ταύτης οὐδεμία πλέον ὑπολείπεται ἀμφιβολία ὅτι ὁ Δημήτριος ἐσχολάρχει ἐν Τυρνάβῳ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐνιαυτῶν ἔχων καὶ δύο ἢ τρεῖς συνδιδασκάλους βοηθούς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

κύριον Κοσμᾶν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀσπάζομαι». Τῇ 19 Σεπτεμβρίου «τὸ μποχασὶ τὸ ραφὲν ἔγεινε μὲ τὰ ραπτικὰ καὶ λοιπὰ χάρτζια γρόσια ἕξ . . . πέμψον τὸ παρὸν καὶ τὰ μποχασία τῷ Χατζῇ κὺρ Δημητρίῳ».

Τὸ ἐπιὸν ἔτος 1750 γράφει· «Διὰ τὸν κὺρ Ἀθανάσιον δὲν ἐμάθαμεν τίποτε, ἀδελφὲ ἕως τώρα καὶ ὁ θεὸς νὰ μὴ μᾶς λυπήσῃ. Τὸν ἀγαπητὸν παπᾶ κὺρ Σταμούλην ἀδελφικῶς ἀσπάσασθαι ὡς παρ᾽ ἐμοῦ. Ὁ σὺν ἐμοὶ διδάσκαλος κὺρ Ραφαὴλ εἰλικρινῶς αὐτὴν κατασπάζεται». Ἐν ἑτέρᾳ ἀχρονολογήτῳ γράφει ὅτι ὁ ἅγιος Τρίκκης τὸν ζητεῖ διὰ τὸ εἰς Τρίκκαλα σχολεῖον, μὲ τὸ νὰ ἀνεχώρησεν ὁ διδάσκαλός τους· ὁ Δημήτριος ἠρνήθη, «τότε ἐκεῖνος ἐξανάγραψε παρακαλῶν ἐπιμόνως διὰ νὰ ἐπιμεληθῶ νὰ τοῦ στείλω ἄλλον διδάσκαλον καὶ ἀναφέρει εἰς τοῦτο καὶ περὶ ὑμῶν εἰ δυνατὸν νὰ σᾶς παρακινήσω . . . ὁ μισθὸς εἶναι ἀρκετὸς γρόσια 180, ὁ ἀρχιερεὺς γνώμης ἀγαθῆς, οἱ ἄρχοντες ὁμοίας εὐγενείας ἐχόμενοι· τὸ σχολεῖον στερεὸν καὶ ὄχι ἀκατάστατον· μαθηταὶ ὑπὲρ τοὺς δεκαπέντε . . . ἡ τράπεζα πάντοτε παρὰ τῷ ἀρχιερεῖ, ἢ ἂν θέλῃ νὰ ἐσθίῃ μόνος, καὶ δύο μῆνας τὸ καλοκαῖρι ἔχει ἄδειαν νὰ ἀργῇ καὶ νὰ μετοικίζῃ». Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἔλαβεν ὁ Ζαχαρίας παρὰ τοῦ πιστοῦ φίλου Ἐφραὶμ τὰς παρὰ πόδας δύο ἐπιστολάς.

«Ζαχαρίᾳ τῷ ἐν Χριστῷ μοι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τὸν ὀφειλόμενον ἐγκάρδιον ἀσπασμόν.

»Καταλλήλως ἄν τις ἔλεγέ σοι, ἐπέραστε, μεμνημένῳ τῆς ἀρχῆθεν φιλίας ποιότητι μᾶλλον κρινομένης, ἢ ποσότητι, τὸ τοῦ φιλοσόφου, ἀρχὴ δυνάμει μείζων ἢ μεγέθει. Εἰ δὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοσαύτη τῆς φιλίας ἡ δύναμις, τίς ἂν γένοιτο τὴν ἀρχὴν ὑπερβᾶσα. Ἐῶ γὰρ τὸ μέγεθος, ἐπὶ κατὰ δύναμιν ἡ φιλία μάλιστα, ἅτε ὑπαγομένη ὑπὸ τὴν ποιότητα κατὰ τὸν Σταγειρίτην καὶ τοὺς τῆς φιλοσοφίας ὅρους, οὐ τὴν ποσότητα. Οἶδα κἀγὼ τοῦτο ἀδελφέ, ὡς κατὰ Θεὸν οὔσης τῆς ἀγάπης, ἀεὶ προχωρεῖ εἰς τὸ ἔμπροσθεν αὔξουσα· ὅθεν καὶ σφαδάζων τῷ πόθῳ καὶ ἀπὼν τῷ σώματι πνευματικῶς σύνειμι, εἴθε δέ ποτε καὶ σωματικῶς· ὅπερ καὶ θέλων ἑκόντι ἀέκοντι θυμῷ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν οὐ δύναμαι, χάριν τοῦ μακαριωτάτου ἁγίου Κύπρου, καὶ ἵνα γνῶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ πατρὸς οὕτω τὰ καθ᾽ ἡμᾶς διεξάγοντος· σὺ δὲ εἴθε ὑγιαίνεις ἐς ἀεὶ μεμνημένος μου ἐν ταῖς θείαις σου προσευχαῖς, καὶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

φιλῶν τὸν φιλοῦντα σὲ τὸν φιλούμενον Ζαχαρίαν τὸ γλυκὺ ἐμοὶ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα.

,αψνᵠ Μαρτίου ἐσχάτη.

Ὁ ἐν Χριστῷ
Ἐφραίμ».

«Τῷ πανοσιολογιωτάτῳ διδασκάλῳ Κυρίῳ Ζαχαρίᾳ τὸν ἐν Χριστῷ ὀφειλόμενον ἀσπασμόν.

» Ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ ἤδη ἀνεθεὶς ὑπηγόρευσα τὴν ἐπιστολήν, αὐτὸς δὲ εἴθε ὑγιαίνοις, καὶ ἐρρωμένος ταύτην κομίσαιο, ἀδελφὲ ἐν Χριστῷ περιπόθητε. Τὰ καθ' ἡμᾶς ὅτι ἐλεεινὰ ἀκούσῃ παρὰ τοῦ πανοσιωτάτου ἁγίου Πρωτοσυγγέλου τῆς σεβαστῆς Μονῆς τοῦ Κύκκου κὺρ Διονυσίου ἐρχομένου εἰς Λάρισσαν χάριν τῆς παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐλεημοσύνης κατὰ τὸ ἐπικρατῆσαν μοναστηριακὸν ἔθος, ᾧ τὴν δυνατὴν δεῖξον συνδρομὴν καὶ βοήθειαν διὰ τῆς ἐχέφρονος συμβουλῆς συνιστῶν αὐτὸν καὶ τοῦτο, καὶ διὰ τὴν μεταξὺ ἡμῶν ἀγάπην, καὶ χάριν τῆς ἐν τῷ μοναστηρίῳ τούτῳ σωζομένης προνοίᾳ θείᾳ θεομητορικῆς σεπτῆς εἰκόνος, τῆς μέγα ἐχούσης τὸ αἰδέσιμον διὰ τὸν ἱστοριογράφον ἀπόστολον Λουκᾶν. Περὶ τοῦ διδασκάλου κὺρ Ἀθανασίου, δήλωσον ἔνθα τὰς διατριβὰς ποιεῖται· τῷ δὲ διδασκάλῳ κὺρ Δημητρίῳ ἔγραψα διὰ τοῦ αὐτοῦ γραμματοκομιστοῦ. Ἡ κατέχουσα νόσος πλείονα γράφειν οὐ συγχωρεῖ, σὺ δὲ ἐῤῥωμένος εἴθε καὶ εὐδαιμονῶν διαβιώῃς εἰς μυριοστὴν ἡλίου περίοδον. (Ταῦτα διὰ τοῦ γραφέως; τὰ δ' ἑξῆς ἰδίᾳ χειρί).

Ἐκ Κύπρου ,αψνᵠ Σεπτεμβρίου κδῃ.

Ὁ ἐν Χριστῷ σοι ἀγαπητὸς
Ἐφραὶμ

Ἄς λάβῃ παρὰ τοῦ αὐτοῦ εἰς σημεῖον μνήμης μίαν ὀκᾶ λάδανον».

«Τῷ πανοσιολογιωτάτῳ διδασκάλῳ τῆς ἐν τῇ Μακρυνίτζᾳ σχολῆς Κυρίῳ Ζαχαρίᾳ τῷ ἐν Χριστῷ μοι περιποθήτῳ.

εἰς Μακρυνίτζαν

Τῇ 28 Φεβρουαρίου 1751 γράφει πάλιν ὁ Δημήτριος τῷ Ζαχαρίᾳ «. . . ἐλθὼν ἐξ ἱκανοῦ ἀπὸ Ἀγυιᾶς προσέμενον νὰ λάβω αἰτίαν παρ' αὐτῆς διὰ νὰ τὴν γράψω καὶ ἐγώ, ἀλλ' ὡς ὁρῶ εἶναι καὶ ἄλλοι ἐμοῦ ἀμελέστεροι, διὰ τοῦτο δὲν ἔλειψα νὰ τὴν ἀσπασθῶ ἐκ ψυχῆς καὶ νὰ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τῆς δώσω ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ μὲ ἐνθυμηθῇ καὶ αὐτὴ διὰ σεβασμίου της, καὶ νὰ τὴν παρακαλέσω νὰ μὴν ὑπερηφανεύεται τόσον τώρα διὰ τὰ νέα ἀνάκτορα· γνωρίζω πῶς ἔχει δίκαιον νὰ ὑψηλοφρονῇ εὑρισκομένη καὶ εἰς τόπον ὑψηλὸν καὶ χώραν προκαθημένην τῶν λοιπῶν καὶ εἰς οἰκίαν λαμπράν [1], ὅμως ἡ φιλία ἂς μὴν πάρῃ τὰ δευτερεῖα τῶν συνδεδραμηκότων εὐτυχημάτων. Ταῦτα σοι ἀστεϊζόμενος ἀπὸ ψυχῆς ἧς οἶδας, μὴ ἀπαξιώσῃς δὲ προσειπεῖν ὀνομαστὶ οὓς οἶδας· ὁ διδάσκαλος κὺρ Ραφαὴλ ἀδελφικῶς τὴν ἀσπάζεται· τὸν μουσικώτατον τὸν ἅγιον διδάσκαλον κὺρ Διονύσιον ἄσπασαι ὡς παρ' ἐμοῦ εἰλικρινῶς, ἂν ἐπανῆλθεν ἀπὸ Ἀγυιᾶς. Ἔρρωσό μοι εἰς μακραίωνας, θεοφιλῶς διανύων τὸ στάδιον τῆς ἁγ. τεσσαρακοστῆς.

,αψναῳ Φεβρ. κη.

Ὅλος σὸς ὁ εἰς τοὺς ὁρισμοὺς
Δημήτριος».

Τῇ δὲ 24 Μαρτίου· «διὰ τὸν κοινὸν ἀδελφὸν κὺρ Ἀθανάσιον, ὁποῦ ἐρωτᾷ θέλει εἶναι εἰς εἴδησίν της, ὅτι προχθὲς ἔλαβον γράμμα ἰδιόχειρόν του, ἐν ᾧ σημειοῖ ὅτι τώρα τὴν ἄνοιξιν ἔρχεται σὺν θεῷ μέχρις Ἁγίου ὄρους καὶ ἐκεῖθεν ὅπου ἂν θεὸς εὐδοκήσῃ, ἐμποδισθεὶς τὸ παρελθὸν φθινόπωρον διὰ τὴν συμβᾶσαν αὐτῷ ἀσθένειαν ἀπὸ τὰς αἱμορροΐδας. Ὁ διδάσκαλος κὺρ Ραφαὴλ ὁλοψύχως καὶ ἀδελφικῶς τὴν ἀσπάζεται· τὸν μουσικώτατον καὶ φίλτατόν μοι ἅγιον διδάσκαλον κὺρ Διονύσιον ἄσπασαι ὡς παρ' ἐμοῦ εἰλικρινῶς, ἐπειπὼν τὸ καλῶς ὥρισεν ἀπὸ τὸ ντοβλέτι εἰς τὰ ἰδικά μας βουνά».

Τῇ 28 Ἀπριλίου τοῦ ἰδίου ἔτους, παραπονεθέντος τοῦ Ζαχαρίου διὰ τὰ τῆς Σχολῆς **ὡς ἀνιαρά,** ἀπαντᾷ ὁ Δημήτριος προτρέπων νὰ ἐπιμείνῃ καὶ νὰ μακροθυμήσῃ καὶ αὖθις, «ἁπανταχοῦ γὰρ ταῦτα . . . εἰδὲ καὶ ἔκαμεν ἀπόφασιν, παρακαλῶ κἂν νὰ τὴν ἀπολαύσω ἕως ἐδῶ, ἢ ἐὰν βαρύνεται, ἔρχομαι ἐγὼ ἕως αὐτοῦ». Εἰσηκούσθησαν φαίνεται αἱ παραινέσεις τοῦ Δημητρίου πρὸς καιρόν, διότι εἰς Μακρυνίτζαν ἀπευθύνεται καὶ ἡ ἑπομένη ἐπιστολὴ τῆς 23 Δεκεμβρίου 1752 ἐν ᾗ γράφει «περὶ τοῦ κοινοῦ ἀδελφοῦ διδασκάλου κὺρ Ἀθανασίου θέλει

[1] Ἡ προκαθημένη χώρα εἶναι προφανῶς ἡ Μακρυνίτζα, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ κοινότης φιλοτιμουμένη καὶ αὐτὴ καὶ μὴ ὑστεροῦσα τῆς τοῦ Τυρνάβου ᾠκοδόμησεν ἢ ἀνεκαίνισε τὸ σχολεῖον καὶ τὴν τοῦ διδασκάλου κατοικίαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

εἶναι εἰς εἴδησίν της πῶς ἐπῆγεν εἰς βασιλεύουσαν, προτραπεὶς εἰς τοῦτο ὑπό τε τῶν προεστώτων τῆς μονῆς, μεθ᾽ ὧν ὁμοῦ συναπῆλθε, καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου γέροντος καὶ θείου του, καθὼς μοὶ γράφει ἀτός του ὁ ἅγιος δεσπότης, διὰ χρείαν κατεπείγουσαν τῆς μονῆς καὶ εἴθε δι᾽ εὐχῶν της ἱερῶν ἐπανέλθοι ὑγιῶς καὶ αἰσίως.

Ἀλλὰ μετ᾽ οὐ πολὺ ὁ Ζαχαρίας ἐγκατέλιπε τὸ ἐν Μακρυνίτζᾳ σχολεῖον καὶ μετέβη εἰς τὸ ἐν ἁγίῳ Γεωργίῳ, ἐπὶ τοῦ Πηλίου καὶ τούτου κειμένου, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἦτο εὐχαριστημένος. Ἐν τούτοις καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ Δημήτριος βλέπων τοῦτο μὲν ἐλαττούμενον τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν τῆς ἐν Τυρνάβῳ σχολῆς, ἐποφθαλμιῶν δὲ ἴσως καὶ ἀνωτέραν θέσιν, μετέβη εἰς Ἅγιον ὄρος, ἑλκυσθεὶς πιθανὸν ἐκ τῆς φήμης τοῦ περικλεοῦς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἀναλαβόντος τὴν σχολαρχίαν τῆς Ἀθωνιάδος Ἀκαδημίας. Ἐκεῖθεν ἔγραψε τῷ Ζαχαρίᾳ τῇ 22 Μαρτίου 1853 ὅτι «ὁ κὺρ Ἀθανάσιος ἀκόμη δὲν ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος, μὲ ὅλον ὁποῦ τοῦ ἔγραψεν ὁ θεῖός του ἅγιος πρῴην Λήμνου δὶς καὶ τρὶς διὰ νὰ ἔλθῃ ἀνυπερθέτως, μὲ τὸ νὰ τὸν ζητῇ ἐπιμόνως καὶ αὖθις ὁ ἅγιος νῦν Λαρίσσης ἢ εἰς Λάρισσαν ἢ εἰς Τύρναβον νὰ ἐπιστατήσῃ τῆς σχολῆς, καὶ φαίνεται πῶς συγκατένευσε τώρα ὁ θεῖός του διὰ τὰ αὐτόσε μέρη, πρότερον μηδαμῶς ἐπινεύων, ὡς ἔστι τεκμαίρεσθαι, ἐξ ὧν σήμερον ἔγραψε, πλὴν τὸ τέλος οὐκ οἴδαμεν».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Μετ᾽ ὀλίγων δ᾽ ἡμερῶν παρέλευσιν, ἔγραψε πάλιν αὐτῷ προτείνων θέσιν σχολάρχου ἐν Σίφνῳ.

«Ἀσπάζομαί σε ἐκ ψυχῆς καὶ αὖθις πολυέραστε ἀδελφέ.

Ἔγραψά σοι καὶ ἀρτίως καὶ πάλιν γράφω, ἀφορμῆς παρεμπεσούσης, πλὴν μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχω καιρόν, συντόμως λίαν τῆς περιγράφω τὴν ὑπόθεσιν· προχθὲς κατέλυσε παρ᾽ ἐμοὶ διδάσκαλός τις γνώριμος, ὅστις συνεκρότησε σχολεῖον εἰς Σίφνον τὴν νῆσον, μίαν οὖσαν τῶν κυκλάδων· ἐκοινώσατό μοι τὰ κατ᾽ αὐτόν· τὸ αἴτιον τῆς ἀποδημίας του θεοφιλέστατον, καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ φανερώσω, ἤθελε τὴν εὐφράνῃ κατὰ πολλά, πλὴν ἐλυπεῖτο πολλὰ πῶς ἔχει νὰ ἐρημώσῃ τὸ σχολεῖον, ἂν δὲν ὑπάγῃ κανένας σπουδαῖος· ἐπαρακίνησεν ἐμένα καὶ βέβαια ἐπήγαινα, ἂν δὲν εἶχα κωλύματα πάμπολλα, διατί ὁ τόπος εὐκραέστατος, χριστιανικός, ἐλεύθερος πάσης ἐνοχλήσεως, μαθηταὶ συνηθροισμένοι ἱκανοί, ἂν καλὰ καὶ ἀρχάριοι· τὸ σχολεῖον ἔξω ἀπὸ

τὴν χώραν ἕως ἓν στάδιον, μὲ κελλία ἱκανὰ καὶ ἐκκλησίαν. Ὁ τόπος ἄφοβος πάντι· προθυμία τῶν χριστιανῶν μεγάλη, δι' ἣν καὶ συνέστη, καὶ διὰ νὰ εἰπῶ ἐν βραχεῖ, τόπος ἁρμοδιότατος διὰ ἄνθρωπον ἡσυχαστικόν, καὶ βουλόμενον καρποφορεῖσαι ἐν Κυρίῳ. Εἰς τοῦτο λοιπὸν στοχασθεὶς μοῦ ἐφάνη εὔλογον νὰ τὴν γράψω, καὶ τὴν παρακινῶ πολλὰ διὰ νὰ δώσῃ τὴν γνώμην της διὰ τὰ ἐκεῖ, ἐπειδὴ αὐτοῦ κανένας καρπός, ἀδελφὲ δὲν γίνεται, ὡς οἶδας, ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῶν μαθημάτων, καὶ μὲ ὀλίγον καιρὸν ἔχεις πάλιν καὶ αὐτοῦ νὰ ταραχθῇς, καὶ μή μοι προτείνῃς πῶς δὲν εἶσαι ἱκανός, ἐπειδὴ γνωρίζων καὶ ὑμᾶς καὶ τὴν ἐκεῖ κατάστασιν τὴν παρακινῶ καὶ ἐλπίζω πῶς θέλει εὐχαριστηθῆ πολλά. Κινήθητι καὶ παρέκει ὀλίγον, διὰ νὰ καρποφορήσῃς ἐν Χριστῷ, μάλιστα μὲ τὸ νὰ ἔχῃς καὶ τὴν τῆς ἱερωσύνης ἀξίαν οἱ ἄνθρωποι τῶν νήσων δὲν εἶναι στρυφνοὶ ὥσπερ τοὺς αὐτόθι, ἀλλ' ἠθῶν εὐγενῶν. Μισθὸν ὅσον εὐχαριστεῖται γράψαι-μου, καὶ γίνεται· ἐγὼ νὰ σᾶς ἐφοδιάσω μὲ τὰ δέοντα, καὶ ὁ ῥηθεὶς σπουδαῖος μὲ γράμματά του καὶ ἄλλα χρειώδη, ἐπειδὴ τοὺς ὑπεσχέθη νὰ τοὺς στείλῃ διδάσκαλον καὶ προσμένουν οἱ χριστιανοὶ προθύμως. Γνωρίζεις πῶς σὲ ἔχω εἰς τόπον ἀδελφοῦ, καὶ γνωρίζων τὸν τόπον ἁρμόδιον διὰ λόγου σου, γράφω καὶ πολλὰ σὲ παρακινῶ. Καὶ λοιπὸν νὰ ἔχω τὴν ταχίστην ἀπόκρισιν, εἰ δυνατὸν πρὸ τῆς Λαμπρᾶς διὰ τοῦ Βώλου, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτοῦ δὲν τυχαίνουν καΐκια. Ἔρρωσό μοι καὶ τήρει ἀνέκπυστον τὸ πρᾶγμα».

,αψνγῳ Ἀπριλίου δῃ

Οἶδας τὸν σὸν Δημήτριον».

Ἐπιγράφεται δὲ

«Τῷ ἐλλογιμωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ κυρίῳ Ζαχαρίᾳ αἰσίως

Εἰς Ἅγιον Γεώργιον».

Ἀλλ' ἡ πρόσκλησις δὲν ἐγένετο δεκτή, ἐγκτέλιπεν ὅμως τὸν Ἅγιον Γεώργιον τάχιστα ὁ Ζαχαρίας καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Κισσῷ, ἐκεῖ δὲ ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Δημητρίου ἀναγγέλλουσαν ὅτι ὁ διδάσκαλος κὺρ Ἀθανάσιος «ἐμποδίσθη νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὸν φόβον τῶν ἀκουσθέντων ληστῶν καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐλεύσεται. Ἔγραψαν καὶ οἱ Ζαγοριανοὶ καὶ τὸν προσκαλοῦν διὰ νὰ ἔλθῃ». Ἦλθε τέλος ὁ μετὰ τοσαύτης ἀνυπομονησίας ἀναμενόμενος καὶ τὴν ἄφιξίν του ἐγνωστοποίησεν ὁ ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἐπανελθὼν Δημήτριος τῇ 16 Ἰουλίου

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

1753 διὰ τῶν ἑξῆς «. . . κατευοδωθεὶς χάριτι θείᾳ ἐνταῦθα δὲν ἔλειψα νὰ τὴν ἀσπασθῶ ἐκ καρδίας καὶ νὰ τῆς φανερώσω ὅτι ἦλθε καὶ ὁ κοινὸς ἀδελφὸς κὺρ Ἀθανάσιος, ὅστις παρ' ὀλίγον καταποντισθεὶς κατὰ θάλασσαν, αὖθις ἀνεσώθη παρ' ἐλπίδα, καὶ ἂς εἶναι εὐχαριστία εἰς τὸν Θεὸν ὁποῦ μᾶς ἐλευθέρωσεν ἀπὸ διηνεκῆ δάκρυα· ὅθεν ἤδη μήτε Λάρισσαν, μήτε Τύρναβον θέλει, ἀλλ' ἀπελεύσεται ἢ εἰς τὸ Ὄρος ἢ εἰς τὴν πατρίδα νὰ ἡσυχάσῃ τοῦ λοιποῦ. Ἐγὼ μὲ πεντέξη ἡμέρας ἀποδημῶ ἐντεῦθεν καὶ ὅπου κατασταθῶ θέλω σᾶς γράψει».

Ἀλλ' ἐν τῇ δέσμῃ τῶν ἐπιστολῶν οὐδεμία ἄλλη μεταγενεστέρα ἐπιστολὴ τοῦ Δημητρίου διεσώθη· ὅθεν ἄγνωστον μένει ποῦ κατεστάθη. Ἴσως ἐν Ζαγορᾷ ἐὰν ἀληθεύῃ ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ ἐν Ζαγορᾷ βραδύτερον ὑπὸ τὸ ὄνομα «**ὁ ἐκ Δημητριάδος Δημήτριος**» εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον καὶ ὁ ἡμέτερος Δημήτριος ὁ φίλος τοῦ Ζαχαρίου, πάντως ὅμως οὐχὶ ἐν Ἀθήναις, ὥστε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Δημήτριος οὗτος ἦτο ὁ Βόδας, διότι περὶ ἐκείνου ἀσφαλῶς πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ χρονογράφος Ἰω. Μπενιζέλος ὅτι ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἀθήνας τῷ 1777 ὁ ἱεροκήρυξ Δωρόθεος ὁ Βουλισμᾶς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ δὲ Ζαχαρίας τὰ βελτίω ἐπιζητῶν, ἀφῆκε πάλιν τὴν κωμόπολιν τοῦ Κισσοῦ καὶ μετέβη εἰς ἕτερον μικρὸν χωρίον ὑπὸ ἑκατὸ περίπου οἰκογενειῶν κατοικούμενον καὶ ἓν χιλιόμετρον σχεδὸν ἀπέχον, τὸ Ἀνήλιον[1]. Ἐκεῖ ἔλαβε τὴν ἑπομένην ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ παπᾶ Σταμούλη Νικολοῦ, πρὸς ὃν πρὸ πέντε ἐτῶν διεβίβασε τοὺς ἀσπασμοὺς του ὁ διδάσκαλος Δημήτριος διὰ τοῦ ἐν Μακρυνίτζᾳ Ζαχαρίου.

«Τὴν ἐλλόγιμον αὐτῆς κορυφὴν γονυκλιτῶς προσκυνῶ, τὴν δεξιάν της ἀσπαζόμενος.

»Δεόμενος τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, ὅπως διαφυλάττῃ αὐτὴν εὔθυμον ὑγιᾶ καὶ ἀνωτέραν παντὸς ἀβουλήτου, μεθ' ὅσον ἐφίεται παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν, εἰς ἐτῶν εἰρηνικῶν μακροβιότητα, οὗ τῇ ἀγαθότητι καὶ δι' ἁγίων της εὐχῶν κἀγὼ ὑγιαίνω μέχρι τοῦδε· μετὰ τὴν προσκύνη-

---

[1] Ὁ Ἅγιος Γεώργιος χωρίον κατοικούμενον νῦν ὑπὸ 450 οἰκογενειῶν κεῖται ὡς καὶ ὁ Κισσὸς καὶ τὸ Ἀνήλιον ἐπὶ τοῦ Πηλίου, πλὴν ὅτι ταῦτα μὲν πρὸς τὴν δυτικὴν αὐτοῦ πλευράν, ὁ δὲ Κισσὸς πρὸς ἀνατολὰς (ὅρα Θεσσαλίαν ὑπὸ Ν. Γεωργιάδου σελ. 117 καὶ 130). Κατὰ χρόνους παλαιοτέρους ὁ Κισσὸς περιεῖχεν 250 οἰκίας, τὸ Ἀνήλιον 130, ἡ Ζαγορὰ 500 καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος 350.

σίν της τὴν παρακαλῶ νὰ ἐγχειρίσῃ τῷ παρόντι χαρτοκομιστῇ, τὰ ὅσα βιβλία μας ἔχει ἡ λογιότης της, ὅτι μᾶς κάμνουν χρείαν· ὅτι ζητοῦν καὶ οἱ Ζαγοριανοὶ τοὺς κανόνας τῶν ἀποστόλων νὰ τοὺς ἀντιγράψουν, ὅτι ἔτζι ὑπεσχέθημεν ὅταν τοὺς ἐπήραμεν νὰ τοὺς ἀντιγράψουν, καὶ παρακαλῶ νὰ μὲ τὰ στείλῃ ὅλα τὰ βιβλία, ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὸ παρὸν εὑρίσκομαι εἰς Ζαγοράν, καὶ νὰ τὰ πάρω νὰ τὰ ευγάλω ἔξω· ἔτζι καὶ πάλιν ξαναπαρακαλῶ νὰ μὴν ἀποτύχω τῆς αἰτήσεως· ὁ πατήρ μου ὁλοψύχως τὴν προσκυνεῖ τὴν ἁγίαν της δεξιὰν ἀσπαζόμενος. Ἂς ἤθελε μὲ ἀξιώσῃ σεβάσμιόν της, δηλωτικὸν τῆς πολυεράστου μοι ὑγιείάς της. Ταῦτα μὲν προσκυνητικῶς, αἱ δὲ ἅγιαι καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχαὶ εἴησάν μοι ἀῤῥωγοὶ φῶς καὶ ὁδηγία τῶν πρακτέων.

1755 Σεπτεμβρίου 2.

Τῆς ἐλλογιμότητός της ὅλος καὶ προσκυνητὸς
Σταμούλης Νικολοῦ

Ἐπιγράφεται δὲ

»Τῷ ἐλλογιμωτάτῳ καὶ σεβασμιωτάτῳ μοι διδασκάλῳ κυρίῳ κυρίῳ παπᾶ κὺρ Ζαχαρίᾳ προσκυνητῶς εἰς Ἀνήλιον».

Ἂν μὴ ὑποτεθῇ παροδικὴ καὶ χάριν ἀναψυχῆς ἡ εἰς Ἀνήλιον μετάβασις τοῦ Ζαχαρίου, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν τότε ὅτι ὑπὸ δοκιμασίαν μετέβαινεν ἀπὸ ἑνὸς εἰς ἄλλο χωρίον τοῦ Πηλίου ὁ Ζαχαρίας ἑωσοῦ εὗρε τὸ αὐτῷ ἁρμόζον. Τοιοῦτον δ' ἐξελέξατο τέλος τὸ Κισσὸν χωρίον ἐκ τῶν πολυανθρωποτέρων καὶ ὑπὸ πλατάνων καὶ ποικίλων καρπίμων δένδρων σκιαζόμενον. Ἐκεῖ διέτριψεν ἱκανὰ ἔτη· πόσα ἀκριβῶς ἄγνωστον, πλὴν ὅτι ἐν Κισσῷ ἐπεγράφη καὶ ἡ παρὰ πόδας τελευταία ἐν τῷ κώδικι ἐπιστολὴ τοῦ διδασκάλου ἐν Κύπρῳ καὶ ἱεροκήρυκος Ἐφραὶμ τοῦ ἐπιστηθίου καὶ πιστοῦ αὐτοῦ φίλου.

«Τῷ πανοσιολογιωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ Ζαχαρίᾳ τὸν ἐν Χριστῷ ὀφειλόμενον ἀσπασμόν.

Οὐδὲν περὶ τῆς σῆς ἔμαθον λογίας ψυχῆς πρὸ πολλοῦ, τὰ νῦν ὅμως ἐκ τοῦ πανοσιωτάτου κὺρ Σεραφεὶμ Ἁγιορείτου ἐνωτισθεὶς τὰ περὶ τῆς ὑγίειας τῆς σῆς ἥσθην ὅλῃ ψυχῇ, καὶ τὸν τῆς ὑγίειας παραίτιον Θεὸν ὑπερεδόξασα, ᾧ εὔχου καὶ περὶ ἡμῶν, ὅτι ἀσθενῶς ἔχοντες ἐν Σμύρνῃ, ἐγχαράττομεν τὸ παρόν, ὡς γνώρισμα τοῦ ζῆν, καὶ τεκμήριον τῆς ἀλήστου ἀγάπης· εἰ γὰρ πολλὰ τὰ μεταξύ, οὔρεά τε σκιόεντα, θάλασσά τε ἠχήεσσα, καὶ καθ' Ὅμηρον εἰπεῖν, ἀλλ' οὖν ὁ ἔρως

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

πηδῶν τὰ ὄρη καὶ ὕδατα, διαλλόμενος τοὺς βουνοὺς κατὰ τὸν σοφόν, ἐντυγχάνει τῷ ποθουμένῳ. Εἰδὼς γοῦν ὅτι ὅπου περ ἂν ὦμεν, ἐγκεκολαμμένον σε περιφέρομεν τῷ συνειδότι, γράφε τὰ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς, ἐξ ἧς οὐ μετρίαν ἐν συμφοραῖς λαμβάνομεν παράκλησιν. Ταῦτα ἐν βίᾳ καὶ ἔῤῥωσο ὑπερευχόμενός μου ,αψξψ Ἰανουαρίου ιγ'.

Ὁ σὸς ἐν Χριστῷ
Ἐφραὶμ ὁ ἁμαρτωλός».

Ἀπὸ Κισσοῦ ὁ Ζαχαρίας μετέβη μετὰ τοῦ Ἀνθίμου παπᾶ Πανταζῆ εἰς τὸ νεωστὶ ὑπὸ τούτου ἱδρυθὲν ἐν Μηλέαις σχολεῖον. Ἐκεῖ δὲ ἐγκαταβιώσας μέχρις ἐσχάτου γήρατος, ἀπῆλθεν εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς καὶ ἐτάφη ἐν τῷ θαπτηρίῳ τῆς Σχολῆς [1].

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

[1] Ἔν τινι Εὐαγγελίῳ τῆς ἐν Μηλέαις ἐκκλησίας ἀνέγνωσεν ὁ Ν. Ι. Μάγνης (Περιήγησις ἢ τοπογραφία τῆς Θεσσαλίας καὶ Θετταλικῆς Μαγνησίας σελ. 65) τὴν δε τὴν σημείωσιν «,ΑΨΠΗ' Σεπτεμβρίου 15 Τὸ παρὸν ἅγιον Εὐαγγέλιον ὑπάρχει τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. ὁσιομάρτυρος Νικολάου τοῦ Νέου, ἡ ὁποία αὕτη ἐκκλησία ἀνεκαινίσθη κατὰ τὸ ,αψοα' ἔτος, ὁμοίως καὶ τὰ κελεῖα δι' ἐξόδων τῶν δύο ἱερομονάχων καὶ αὐταδέλφων Ζαχαρίου καὶ Ἀνθίμου, υἱῶν τοῦ παπᾶ Πανταζῆ, ἀπὸ ταύτης τῆς χώρας Μηλιαὶς ὄντων, καὶ τοῦ διδασκάλου καὶ γέροντος αὐτῶν Ζαχαρίου τοῦ ἀπὸ Γώλου (Βώλου) ὄντος».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000041513

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ